

D. D.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA

DE

MENSURA
MORALITATIS,

QUAM,

Consensu Ampliff. Facult. Philos. in Reg. Acad. Aboëns.

PRÆSIDE

MARTINO JOHANNE
WALLENIO

Math. PROF. Reg. & Ord.

Publico bonorum examini

PRO GRADU

Subjicit

ABRAHAMUS LAVONIUS

WIBURGENSIS,

IN AUDITORIO MAJORI D. V. die XXVIII. Junii

Anno MDCCLXIII.

H. A. M. S.

ABOÆ,

Impressit JOH. CHRISTOPH. FRENCKELL.

AUCTORI,

AMICO HONORATISSIMO!

Diu jam plures conquestos audivi gratulationes, quibus Opellæ filiorum Apollinis decorari solent, ita luxuriare coepisse, ut microscopiorum, objecti magnitudinem benignius exhibentium, indolem referre videantur. Quæ enim antea veritate magistra modicis laudibus & votorum gravitate continebantur, tanta jam laudum farragine turgere dicuntur, ut qui illas legit, non Minervæ cultorem quendam sed Minervam ipsam laudari, non filiorum Apollinis studia & industriam, sed Apollinis ipsius sapientiam prædicari facillimo errore crederet. Ita scilicet omnem Aganippidum a quam imbibisse affirmantur, qui dulcedinem ejus vix primis gustatunt labris. Hoc cum ita sit, mirari non convenit, eo jam ventum esse, ut paucissimi reperiantur, qui vel tantillum hujusmodi elogiis fidei habeant, & quo majoribus quis excellit virtutibus, eo hæc se indigniora judicet. Tuas igitur A. H. laudes, ne invidere illas Tibi videar, intactas hæc loco relinquo, in votis pro omnigena Tua felicitate ardentior futurus. Conservet Te Summum numen sospitem & incolamem in annos bene multos, & quemadmodum Tuis moribus optimam Tibi fingis fortunam, ita illam in bonis suis Tibi imperciendis luxuriantem semper experire. Vale!

J. L.

PROOEMIUM.

requentes in scientiis occurrunt veritates, quæ sine consideratione quantitatis objecto proposito inhærentis, rite intelligi & applicari nequeunt. Hanc utique adesse, eamque in definito quovis casu determinatam aliquam, generaliter quidem facile concipitur; si vero ratio simul habenda erit circumstantiarum eam modificantium, pro quarum diversitate in immensum variat, magnæ difficultatis sæpe est negotium, illam, quæ hic & nunc obtinet, quantitatem adcuratius metiri. Sic ea omnia quæ in Mathesi & Physica pertractari

solent, certa gaudere quantitate, sine operosa disquisitione omnibus in confesso est. Verum quantitatis gradum in dato quocunque casu, fixo numero adsignare, altioris est indaginis, & multum laboris requirit; quin imo arduum hoc opus omnem non raro eludit humanam industriam. Idem in doctrina morum obtinet circa rerum & affectionum moralium quantitatem. Hanc scilicet dari, licet omnes fateantur; difficile tamen est ipsam in abstracto & theoretice consideratam determinare; difficillimum autem, ne dicam ultra humanas vires positum, in unoquoque ente morali exactè æstimare & ad calculos revocare. Infinitæ enim, quibus individua vestita sunt, determinationes, & quarum minutissima totam sæpe variat rem, insuperabiles hic pariunt difficultates. Cumque vel summa hujus doctrinæ, in toto suo ambitu spectatæ, longe majoris sit extensionis, quam ut imbecilles nostræ vires illam totam persequi valeant: unicam tantum ejus particulam pro modulo ingenii excutere constituimus. Ea nimirum explicabimus momenta, quæ quantitatem actionibus hominum liberis inhærentem absolvunt, & mensuram moralitati earum æstimandæ exhibent. Dum vero hæc molimur, tuum C. L. favorem, quo par est verborum honore expetimus.

§. I.

Quantitas in genere definiri solet per determinationem rei intrinsecam, quæ tantum dari, sed

sed sine alio adsumto intelligi nequit vid. WALL. *Syst. Met.* T. II. §. 459. Enimvero quantitas ex alia recte intelligi non potest, nisi vel rationem inter se habeant, adeoque ejusdem plane sint generis, vel saltem illa huic affinis sit & proportionalis. Quantitas igitur instar unitatis adsumta & ad determinandam aliam ipsi homogeam adhibita, hujus *mensura* sensu strictissimo & maxime proprio adpellatur: ex. gr. pes quadratus, superficies. Frequenter autem nec immerito etiam hoc nomine insignitur quantitas alteri licet non homogea attamen proportionalis: videlicet si duo fuerint quantitatum genera, diversa quidem & quorum hoc illo ut notius & intellectu facilius concipitur, sed sibi mutuo ita adhærentium & respondentium, ut hæ eandem ac illæ inter se servent rationem: hæ illarum dicuntur *mensuræ*, ex. gr. arcus circulares, angulorum planorum; superficies sphericæ, angulorum solidorum vid. *Kongl. Vets. Acad. Handl.* 1763. p. 62. seq. Ut adeo metiri nihil sit aliud, quam rationem quantitatis cujusdam ad aliam pro unitate sumtam exigere, cfr. WALL. *Syst. Met.* T. II. §. §. 819. 820.

§. II.

Quantum omne ut ex pluribus compositum concipere licet; unde, pro vario compositionis modo, quantitas in *Logicam*, *Physicam* & *Moralem* dividi solet; & *ista* quidem de ideis, quatenus magis vel

minus generales sunt, & hinc quoque de judiciis nostris, prædicari; *illa* corporibus præcipue eorumque viribus & effectibus tribui; generaliori autem sensu rebus finitis quibuscunque est adjudicanda, materialibus, immaterialibus, substantiis, accidentibus, quatenus earum rerum plus vel minus vere extra intellectum cogitantis & citra omnem intellectus aut voluntatis nostræ operationem, existit; *Hæc* denique est multitudo graduum existimationis, secundum quam ens intelligens res inter se comparat, alias aliis anteposendo, postponendo, æquiparando. cfr. CANZ. *Discipl. Mor. App. §. 95.* Moralis hæc quantitas triplici potissimum facie se nobis offert. Alia rebus tribuitur, quæ proprie *pretium* vocatur; alia *personis*, quæ speciatim *existimatio* atque *dignitas* dicitur, ut & cum præcedenti, communi nomine *valoris* sæpe indigitatur; alia denique *actionibus*, item *affectionibus habitibusque voluntatis moralibus* competit, quæ ipsa bonitatem illam & pravitatem moralem, quam uno vocabulo *Moralitatis* designant, absolvit. Neque abs re erit hoc loco observasse: quia facultates animæ, intellectus, voluntas &c. suis etiam gaudent, ut experientia fidissima rerum magistra abunde testatur, gradibus: nihil impedire, quo minus & illæ quantitatem habere dici queant. Quantitas hæc, quæ quantitatis *Physicæ*, generali sensu acceptæ, speciem quandam constituit, *Psychologica* vocari posset. Ejus videlicet objectum erunt facultates, operationes & motus animi, quippe quorum va-
rios

rius quin innumeros fere gradus, qui instar unitatum considerari possunt, concipere non repugnat. Et quoniam hæc quantitas cum morali, præfertim illa, quæ ad liberas nostras actiones pertinet, adeo arctum habet nexum, ut hæc sine illa ne intelligi quidem, nedum dijudicari & æstimari queat: ipsius in præsentis tractatione potissimam quoque habendam esse rationem, per se patet.

§. III.

Quanquam ex Philosophia Morali notissimum supponere liceat, quid per actiones morales, earumque *Moralitatem* hic intelligatur: nihilo tamen minus in ipsum moralitatis fundamentum paullo penitius inquisivisse juvabit. Hoc quodnam constituendum sit, inde ab illo tempore, quo excolitæ cœpit Philosophia moralis, eruditorum torfit ingenia; nec meliori successu in hac alea versati sunt plerique, quam ut rem in se non adeo difficilem confusionsi involverint & obscuram reddiderint magis quam dilucidarint. Notissimæ sunt, quæ de hac re inter Grotii & Pufendorffii assecclas agitatae sunt controversiæ; illis moralitatem mere objectivam, his subjectivam statuentibus. Notiores sunt etiam, quæ nostro seculo super hac questione fuere dissensiones, quam ut illas hic enarrare opus sit. Relictis igitur iis, nostram sententiam paucis pro instituti ratione explicabimus. Quocirca in antecessum observamus, per fundamentum

mentum moralitatis nihil aliud nobis significari, quam rationem sufficientem, unde intelligi & cognosci potest, cur actiones, motusque interni animi seu voluntatis, quin & habitus atque inclinationis mentis humanæ, sint moralitatis capaces. Hæc ratio, si adæquata erit, ut oportet, neque ex sola Legislatoris voluntate & intentione, sine respectu ad subjecti agentis qualitatem; neque ex subjecti natura & conditione, absque relatione ad voluntatem Legislatoris, derivari potest. Ad utramque enim harum respectum involvit, adeoque ab utraque conjunctim est deducenda. Scilicet tum demum legis capax & hinc ad *actiones morales* seu moraliter bonas vel malas edendas aptum erit ens aliquod: si 1) facultatem habeat intelligendi normam, secundum quam actiones suas componat: 2) ad suscipiendas actiones, illi normæ congruas vel contrarias, libere se determinandi: 3) dependens sit nec sui juris, sed ad obsequendum voluntati superioris alicujus seu legislatoris, normam illam præscribentis, obligatus. Cum jam homo ens sit non modo intelligens atque liberum, sed & finitum adeoque contingens, quod & qua existentiam ejusque conservationem & cætera omnia quæ possidet bona, non a se ipso est, sed totum a DEO O. M. pendet; facili ratiocinio adsequitur, se ad actiones suas voluntati Conditoris sui conformandas esse obstrictum. Cui enim quis vitam & quæ habet cætera, in totum debet, ejus etiam juri illum subiectum esse, res est evidentissima. Hoc ipsum cum non

non possit non agnoscere quilibet homo secum hâbitans, eo ipso etiam fatebitur, se ad voluntati Divinæ tanquam legi parendum, esse obligatum. Quemadmodum jam ex dictis intelligitur generale moralitatis actionum humanarum fundamentum, speciatim in relatione ad jus Divinum: ita simul patet Legislatorem κατ' ἐξοχήν & summum esse DEUM O. M. Hic autem substantias cum rationales tum brutas & inanimatas produxit, singulas propriis facultatibus & viribus instruxit, & ad suos quasque fines aptavit. Itaque quid enti rationali faciendum vel omittendum sit, hoc est, quid moraliter bonum vel malum, a voluntate finibusque Creatoris Optimi & Sapientissimi derivandum; & ubi illa immediato quodam dictamine declarata non est: rationis lumine dijudicandum ex attributis Divinis; ipsa constitutione naturali seu essentiali cum personæ agentis, tum entium aliorum ipsi adjunctiorum, atque nexu & relatione inter hæc & agentem intercedente; quæ omnia temere & nullo consilio a Sapientissimo universi Statore sic & non aliter esse ordinata, excors est qui cogitaverit. Hinc deducuntur officia erga DEUM, semet ipsum & alios, nec non circa res brutas & inanimatas, Jure Naturæ præscripta. Ex iis, quæ leviter tetigimus, recte pensitatis atque in summam collectis, tuto inferri existimamus, totam illam controversiam de moralitate subjectiva & objectiva, in puram abire logomachiam, cum neutra, alterutrâ remota, concipi queat. Junctim ergo hæc notiones erunt con-

siderandæ, ita ut statuatur, moralitatem tam esse
 objectivam quam subjectivam & quidem simul. Sic
 objectiva statui potest, quatenus actiones per suam
 naturam & essentiam cum suis consecutariis nos fe-
 liciores aut infeliciores reddunt, posita nimirum
 hac & non alia natura hominis seu agentis. Enim-
 vero (præterquam quod hoc suæ perfectionis pro-
 movendæ principium, præcise spectatum, meras
 prudentiæ regulas non autem majorem aliquam
 necessitatem moralem seu proprie dictam obligatio-
 nem pariat) eum natura humana & totum hoc u-
 niversum dependeat a voluntate DEI: sequitur DE-
 UM, volendo hanc naturam, etiam voluisse hanc
 moralitatem, hoc est illam, quam vocamus subje-
 ctivam. Ergo fundamentum moralitatis non so-
 lum est actionum natura & indoles, verum & li-
 berrima DEI voluntas, quæ constituendo hanc re-
 rum seriem, constituit etiam hanc relationem actio-
 num ad agentes. Cfr. hanc in rem *DARIES Inst.*
Jurispr. Univ. P. G. C. I. §§. 66, 67, 68.

§. IV.

Virtutem unam aliâ maiorem & præstantio-
 rem, vitium aliud alio majus & gravius, actio-
 nem aliam aliâ honestiorem vel turpiorem esse, o-
 mnes absque prolixiori disquisitione ultro nobis lar-
 gituros existimamus. Moralitas ergo actionum hoc
 respectu varios admittit gradus. Cum vero quan-
 titas moralis vi def. in §. II. allatæ nihil sit aliud,
 quam

quam multitudo graduum existimationis &c. patet moralitatem instar quantitatis considerari posse, adeoque esse mensurabilem cfr. WALL. *Syst. Met.* T. II. §. 824 *seqq.* Hæc autem mensura non tam exacte a nobis iniri potest, ac in disciplinis, quæ extensorum magnitudines & corporum phænomena contemplantur. Ratio ejus rei a diversa natura quantitatum harum & moralis, adeoque & diverso eas metiendi modo pendet. Sic quantitates rerum corporarum inter se exactius comparari, mensurari ac in certas partes dividi & accuratissime exprimi non raro possunt. In moralibus autem longe aliter res se habet, ubi objecta in sensus & imaginationem non cadunt, neque singula, ob infinitam circumstantiarum, quæ in censum venire debent, multitudinem, ad vivum refecari possunt. Hæc cum ita sint, vides affectiones morales non tam exacta proportione, ac extensorum, definiri posse. Sufficiat itaque nobis adduxisse potissima rerum momenta, in æstimandis moralitatis gradibus mensuræ instar inservitura.

§. V.

Qui completam, quam in Psychologia tradere solent philosophi, libertatis ideam animo conceperit, haud difficulter adsequetur, libertatem actionum humanarum supponere in agente distinctam cognitionem, spontaneitatem & actionis contingentiam. Hæc vero requisita, cum diversos recipere possint

gradus: libertas etiam, quæ his conjunctim sum-
tis absolvitur, gradus admittat, necesse est. Quo
itaque distinctioribus quis de actione sua utitur no-
tionibus, quo major in quoque casu est voluntatis
spontaneitas, & quo denique major est ipsa actio-
nis contingentia, eo major etiam erit oportet gra-
dus libertatis. *Moralitas* autem actionibus cum tri-
buatur (§. III.) nonnisi quatenus ad Legem relatæ,
prælucente intellectu & decernente voluntate, sal-
va actionis contingentia h. e. *libere* suscipiuntur:
patet laudatæ *Moralitatis quantitatem, a quantitate li-
bertatis atque majori vel minori agentis a superiore
seu Legislatore dependentia* (§. cit.) *totam pendere*; cfr.
DARIES *Inst. Jurispr. Univ.* § 162; ubi tamen
mentionem alterius hujus momenti, videlicet rela-
tionis inter agentem & superiorem, jure desidera-
ri existimamus.

§. VI.

*Quo magis vel minus distincta notione, quis actio-
nem suscipiendam cum suis consecrariis sibi representare
valet, eo major vel minor ejus est libertas, si cetera
requisita paria fuerint.* Est libertas potentia activa ad
unum ex pluribus agenti possibilibus distincte co-
gnitis, sponte se determinandi.* Quo ergo distin-
ctior est cognitio, eo etiam major hoc respectu e-
rit libertas.

(*) *Libertas* cum ipsi agenti tribuitur, designat vel di-
ctam illam animi facultatem, vel ipsum actum seu facultatis
illius exercitium; de ipsis vero actionibus prædicatur, quate-
nus ex facultate illa proficiuntur. §. VII.

§. VII.

Quo major est voluntatis spontaneitas, eo quoque majorem esse libertatem, ceteris requisitis positis equalibus, ex definitione libertatis adeo evidens esse arbitramur, ut idem hoc loco demonstrare, opus haud esse videatur. Maximum itaque spontaneitatis gradum maximam etiam, quæ dari potest, libertatem efficere; & ubi minimus adest spontaneitatis gradus, ibi & minimum libertatis concipi debere, simul patet; ut & omnia, quæ spontaneitati aliqua ratione officiant, illamque imminuunt, libertati simul aliquid derogare.

§. VIII.

Quo plura nobis uno eodemque tempore & quo majori gradu possibile sunt, eo major est actionis, quæ a nobis editur, contingentia; & quo major actionis est contingentia, eo etiam major sit libertas, necesse est. Tertium hoc erit generale principium, ex quo omnem libertatis & pendentis hinc actionum moralitatis quantitatem derivandam esse statuimus. Veritas hujus asserti ex definitione libertatis clarissima consequentiâ deducitur. Diximus libertatem esse facultatem ad unum ex pluribus agenti possibilibus distincte cognitis sponte se determinandi; quo ergo plura sunt, quæ ut actu possibile cognoscuntur, eo major etiam eligendi datur copia, & per consequens eo major libertas.

§. IX.

Quo magis, cæteris paribus, a superiore quis dependet, seu ad obsequendum Ejus voluntati obligatur, eo majorem ipsius actionibus inesse moralitatem, ex ipsa moralitatis notione genuina manifestum est, & supra jam inculcavimus. §. §. III. V.

Schol. Posito autem eodem Legislatore & pari agentis dependentia, non nisi ad reliqua illa momenta (§. §. VI. VII. VIII.) quorum in æstimanda moralitate ratio est habenda, in sequentibus attendere placet.

§. X.

Ex tribus illis generalibus principiis (§. §. VI. VII. VIII.) omnem, quæ de quantitate libertatis dari potest, cognitionem arcessendam esse, in præcedentibus vidimus. Cumque illa in ipsa libertatis natura atque definitione fundata sint, actionibus autem non nisi liberis moralitas competat (§. §. III. V.) fieri nequit, ut detur actio aliqua moralis, ad quam illa omnia aliquatenus saltem applicari non possint. Attamen cum circa actionem aliquam suscipiendam, unum vel alterum libertatis requisitum cæteris præponderare queat: haud raro evenit, ut pro huius vel illius requisiti superpondio, secundum unum vel alterum dictorum principiorum, de quantitate libertatis potissimum judicandum sit. Quæ autem positis omnibus his ad libertatem requisitis

æqua-

æqualibus, & apud agentem in summo, quem ob-
tinere possunt, gradû presentibus, fiunt actiones,
illæ quidem maximum habent libertatis gradum &
proinde maximam etiam, quæque in suo genere
(cfr. Schol. §. præc.) habent moralitatem. Cæte-
rum ex laudatis illis principiis recte applicatis per-
multa deduci possunt regulæ & consuetudines, quorum
frequentia tantum memorabimus:

Coroll. I. Ignorantia & error, quorum nos ipsi
non sumus causa, utpote quæ distinctionem idea-
rum plane tollunt, libertatem mentis totam evertunt,
adeoque ille, qui ex ignorantia vel errore involun-
tario, efficaci, invincibili & quidem in se & sua caus-
sa tali, agit, libere egisse non est censendus; neque
calibus fortuitis ulla inest libertas. cfr. §. VI. VIII.

Coroll. II. Quæ cum ignorantia vel errore conco-
mitante fiunt, eorum moralitas ex gradu libertatis
in subsequenti adprobatione, metienda est. cfr.
§. VI. VII.

Coroll. III. Ignorantia & error sponte arcessi-
tus circa factum quidem libertatem tollit; verun-
tamen cum ex abusu libertatis suam ducant origi-
nem: moralitas facti æstimanda est ex gradu liber-
tatis, quem tenuit agens, antequam in hunc statum
devenerat; adeoque 1) is qui ex ignorantia adfecta-
ta agit, majori gaudet libertate, quam qui ex su-
pina; 2) ignorantia nude vincibilis minorem osten-
dit libertatem, quam adfectata & supina. 3) Quo plu-
ra & majora fuerint impedimenta excutiendæ igno-
ran-

rantiæ vincibilis: eo minor; quo autem pauciora & leviora: eo major concipi debet agentis libertas. cfr. §. §. VI. VII. VIII.

Coroll. IV. Quæ *per se* actionem aliquam comitantur, plus libertatis habent, quam quæ *per accidens* ex illa sequuntur; hæc quippe ex ignorantia fiunt; & si actio primaria mala sit, *culposa* tantum censentur. cfr. §. VI. & Cor. I. III.

Coroll. V. Qui *conscientiâ certa* aliquid agit, majori utitur libertate, quam qui *probabili* solum; qui autem conscientia *dubia* laborat, eatenus libertatem non habere videtur; æquales enim quæ ab utraque parte ponuntur rationes, aliæ alias sic destruunt, ut quasi simplex quædam ignorantia remaneat. cfr. §. VI. Si tamen rationibus dubitandi de actionis rectitudine (hyp.) distincte perispectis, eam nihilominus susceperit h. e. conscientiâ dubia egerit: libertate sua sic abutendo peccat.

Coroll. VI. Quo propius ad certitudinem accedit probabilitas iudicii conscientiæ, eo major in agente libertas; & quo longius a certitudine distat, eo minor concipi debet, quantitasque libertatis ex quantitate probabilitatis, secundum regulas sanioris Logicæ metiendâ, cæteris paribus, æstimanda est. cfr. §. cit.

Coroll. VII. Qui minimum possident cognitionis gradum, vel confusis tantum sive ob ætatem immaturam, sive aliud intellectus vitium; sive defectum institutionis, aliave impedimenta non sponte arcessita,

fita, utuntur notionibus, libertatis parum aut vix capaces censentur. cfr. §. cit.

Coroll. VIII. Actio *deliberata*, quæ deffinato & præmeditato consilio fit, magis libera est, quam *in-deliberata*, quæ absque prævia consultatione suscipitur. cfr. §. VI. VII.

Coroll. IX. Quo plura & fortiora quis sibi repræsentare valet *motiva*, ab ipsa distincta actionis suscipiendæ notione petita, eo majori libertate gaudet, & contra. Et cum consecutaria, quæ naturali necessitate ex actione aliqua consequuntur, si antequam actio suscepta fuerit, intellectui repræsententur, motivorum loco sint; actionum moralitas etiam ex consecutariis, quæ prævideri poterant, multitudine, æstimari potest. cfr. §. cit. & DARIES *Inst. Jurispr. Univ.* §. 169.

Coroll. X. Actio, quam *coactam* nonnulli adpellant, cum ei nihil insit spontanei, nec libera dici potest, illaque adeo omni moralitate est privata. (§. VII. VIII.)

Coroll. XI. Actio *invita*, cum ex spontaneitate, per advenientes causas externas valde imminuta, proveniat, minus est libera, quam *ultronea*, seu *plane voluntaria*; adeoque etiam morali æstimatione tanti ac hæc censenda non est. cfr. §. §. cit.

Coroll. XII. De actionibus *mixtis* idem quod de *invitis* (§. XI.) quarum per omnia naturam referunt, judicandum est.

Coroll. XIII. Quo plura fuerint *motiva externa*, quibus quis ad agendum determinatur, eo minor est

spontaneitas, & per consequens libertas, cfr. Cor. XI, & §. VIII.

Coroll. XIV. Actioni *interne honestæ* major competit moralitas, quam illi quæ *externa* solum *bonestate* se commendat. (Cor. præc.) Ad hanc enim suscipiendam pluribus motivis extrinsecus advenientibus, ut imperio, vi, metu, svasu, cæteris, impelli potuit agens.

Coroll. XV. Quæ ab *internis* solum, & quæ a *perfectiõibus Divinis* desumuntur, motivis, suscipiuntur, omnem alium honestatis gradum superant. (Cor. IX.) cfr. Cor. XIV.

Coroll. XVI. Contra: parem ob rationem, actiones *dolose*, ex proposito, præsertim si clandestinæ sint, turpissimæ censentur.

Coroll. XVII. Actioni ad *auctorem principalem* relatæ plus inest moralitatis, quam respectu auctoris *minus principalis* vel *instrumentalis* spectatæ (Cor. X. XI. XIII.) Hic enim vel necessitate quadam externa, vel saltem pluribus, quam ille, motivis extrinsecis ad agendum impellitur.

Coroll. XVIII. Quæ *intentione directa* fiunt actiones, majorem habent libertatis gradum, quam quæ ex *intentione indirecta* sequuntur; & actio *primaria* magis libera est quam *secundaria*. (§. §. VI. VII. VIII.)

Coroll. XIX. Quo *difficilior* agenti fuerit actio *moralis*, eo major erit ejus moralitas. Eo scilicet major ejus censenda est contingentia; quippe cum vel eo plura actu sunt *possibilia*, vel *opposita* actio eo magis *possibilis*. cfr. §. VIII.

Coroll. XX. Eo major actioni competit moralitatis gradus, quo plures adfunt *rationes contrariam svadentes.* cfr. Cor. præc.

Coroll. XXI. Quæ ex *propensione* quadam naturali, & vi *temperamenti* fortiter inclinantis, aut vero ab homine *affectuum* turbine abrepto fiunt, minus ceteri debent libera, quam quæ iis remotis committuntur. cfr. §. VIII. & Cor. XIX.

Coroll. XXII. Quæ autem ex inveterata & in habitum jam mutata *consuetudine* fiunt, in iis gradus libertatis, ex illa, quæ repetitis istis actibus, quibus consuetudo agendi acquisita fuit, inest, libertatis quantitate, mensurandus est.

Coroll. XXIII. Actionum coactarum & mixtarum, ob officiorum collisionem, vel nulla vel exigua est contingentia: perpauca enim sunt, quæ in his casibus, ut actu possibile, intellectui repræsentari possunt. cfr. §. VIII.

Coroll. XXIV. Quo minor alicui contigit rerum cognitio, eo minor libertatis gradus illi competit; minor quippe respectu ejus est actionum contingentia (§. VIII.); pauciora enim sunt, quæ simul sibi repræsentare valet.

Coroll. XXV. generale. Quia (§. V.) gradus moralitatis sequitur gradum libertatis, quo agens circa agendum usus est: quæ jam de quantitate libertatis, in unoquoque horum casuum dicta fuere, de quantitate moralitatis etiam intelligenda sunt.

§. XI.

Dici vix potest, quam late per omnem vitam

humanam pateat usus hujus doctrinæ de mensura actionum moralium. Substernit illa fundamentum imputationi, in qua semper, absoluta prima quæstione: *quis auctor* actionis fuerit, quæritur: *quanta* fuerit agentis voluntas; ut ex ejus quantitate determinari possit vel jus agentis ad præmium, vel obligatio ad pœnam. Indispensabilis itaque est ejus usus in Jurisprudencia Legislatoria, quemadmodum & adplicatione legum ad facta; & vix quisquam prospero successu in arduo juris dicendi negotio versabitur, qui non animum his principiis probe tenuerit imbutum. Confuse ex casuum similitudine de moralitatis & imputabilitatis quantitate judicatur. Fallunt sæpius in adplicatione, quæ tam lubrico fundamento superstruuntur, judicia. Distincte illarum rationes perspicienda erunt, si illæsa & inconcussa in societatibus humanis vigeat nobilissima justitia. Quomodo autem ad distinctam illarum perveniri potest cognitionem, nisi ad ipsos moralitatis fontes fiat regressus? Generalissima, quæ ad hunc scopum adsequendum faciunt, adtulisse nobis sufficiat. Attento Lectori, ut specialiora ex datis principiis eruat, relinquimus.

T A N T U M.

SOLI DEO GLORIA!

